

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Klassiõpetaja õppekava

Pille Saan

KOOLIGA SEOTUD HIRMUD I JA II KOOLIASTMES LASTE HINNANGUTE PÕHJAL

magistritöö

Juhendaja: Merle Taimalu, Ph D

Läbiv pealkiri: Koolihirm

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Merle Taimalu (Ph D)

.....
(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Evi Saluveer (MA)

.....
(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2014

Kooliga seotud hirmud I ja II kooliastmes laste hinnangute põhjal

Resümee

Täiskasvanutel on kergem õpilaste hirme märgata ning vajadusel last aidata, kui nad teavad, milliseid kooliga seotud hirme võib I ja II kooliastme õpilastel esineda. Töö eesmärgiks oli välja selgitada, millised on Eesti I ja II kooliastme õpilastel kooliga seotud hirmud nende enda hinnangutel ning võrrelda õpilasi lähtuvalt soolistest ja vanuselistest aspektidest. Eesmärgi saavutamiseks kasutati SFSS-II (The School Fears Survey Scale, Form II) ankeeti, millele vastas üle Eesti 772 õpilast vanuses 6 - 14 eluaastat. Skaala faktoranalüüsi tulemusena saadi faktormudel, milles eristub 4 faktorit kooliga seotud hirmude kohta. Uurimuse tulemustest ilmnisid erinevused poiste ja tüdrukute ning I ja II kooliastme õpilaste vahel. Selgus, et II kooliastme õpilased tunnevad hirmu sotsiaalsete ülesannete ees. Vanematest eralduda kardavad I kooliastme õpilased.

Märksõnad: koolihirm, õpilased, sugu, SFSS-II ankeet, faktoranalüüs

Elementary school students' understandings about school refusal.

Abstract

It is easier for grownups to notice students' fears and help them, if they know what kind school refusal the students might have. The purpose of the current master thesis was to find out what kind of school refusal Estonian students in primary school have based on their understandings and compare them with gender and age. SFSS-II (The School Fears Survey Scale, Form II) was used for achieving the purpose. There were 772 respondents who were Estonian's students aged 6-14. The result of the scale's factor analysis was factor solution that contained 4 factors about school refusal. The study showed differences between boys and girls. It also showed differences between students in level one and level two in elementary school. The study showed that the students in the second level of elementary school feel scared about social tasks. The students in the first level feel scared about separating their parents.

Keywords: school fear, students, gender, SFSS-II, factor analysis

Sisukord

Resümee	2
Abstract	3
Sissejuhatus	5
<i>Hirmu mõiste ja olemus</i>	6
<i>Koolihirmu mõiste ja olemus</i>	7
<i>Koolihirmu jaotumine ja sümptomid</i>	8
<i>Koolihirmu tekke põhjused</i>	10
<i>Koolihirmu kindlaks tegemine</i>	10
<i>Varasemad uuringud koolihirmu kohta</i>	12
<i>Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid</i>	13
Metoodika.....	14
<i>Valim</i>	14
<i>Mõõtevahend</i>	15
<i>Protseduur</i>	16
Tulemused	17
Arutelu.....	20
Kasutatud kirjandus.....	25
Lisad	

Sissejuhatus

Kõik inimesed kardavad suuremal või vähemal määral midagi. Normaalne on tunda hirmu ning ärevust millegi uue ja keerulise ees. Mõned inimesed kardavad mingit kindlat situatsiooni, inimest, tegevust, teised aga kindlaid objekte (Kalar et al., 2013). Hirm on tugev vastumeelsus millegi suhtes ja see on inimese igapäevases elus oluline: see aitab ära tunda ning vältida ohtlikku olukorda (Velardi, Willis & Pomini, 2011).

Nooremate laste hirmud on seotud pigem koduga. Nad kardavad vanematest eralduda, aga ka voodi all elavaid kummitusi ja teisi väljamõeldud tegelasi. Vanemas eas need hirmud taanduvad, kuid tekivad uued kartused, näiteks sotsiaalne hirm (Burnham & Hooper, 2008; Burnham, Hooper & Ogorchock, 2011). On täheldatud, et tüdrukutel on kõrgem hirmutundlikkus kui poistel (Dange & Kumar, 2012). Kooli minnes muutub õpilase elu üha enam stressirohkeks (Ingul & Nordhal, 2013), sest väikestele lastele on kool uus ja keeruline koht. Koolilapsel võib tekkida koolihirm, mida on keeruline avastada ning ravida. Välismaal on pigem tehtud uuringuid, kus lapsel on juba diagnoositud koolihirm ning püütakse leida parimat ravi (Har et al., 2013). Koolihirmu peaks rohkem uurima, kuna paljudel õpilastel on kartus kooli minna ning hirm koolis olevate objektide, olukordade ja ülesannete ees. Hirmust on võimalik võitu saada, kui sellega tegeleda. Nii õpetajad kui ka lapsevanemad peaksid püüdma välja uurida põhjusi, miks laps ei taha koolis käia.

Koolihirmu all kannatavat last on raske märgata ning enamasti koolihirm ainult süveneb. Oluline on märgata koolihirmu all kannatavat õpilast probleemi algstaadiumis, seetõttu peaks uurima nooremaid õpilasi (Csoti, 2003). Omades ülevaadet, milliseid kooliga seotud hirme võib lastel esineda, on kergem neid ka märgata. Varasemalt on läbi viidud uuringuid, mis keskenduvad õpilaste hirmudele üldiselt (Lõoke, 2006; Tõnson, 1999). Käesoleva töö autorile teadaolevalt tegi viimase uuringu Eesti laste koolihirmude kohta K. Pruulmann (2006).

Käesoleva magistritöö uurimisprobleemiks on, missuguseid kooliga seotud hirme esineb õpilastel I ja II kooliastmes. Töö eesmärgiks on välja selgitada, millised on Eesti laste kooliga seotud hirmud I ja II kooliastmes nende endi hinnangute põhjal ning võrrelda lapsi soolistest ja vanuselistest aspektidest lähtuvalt.

Käesolev magistritöö koosneb neljast suuremast peatükist, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esimeses peatükis antakse ülevaade hirmu mõistest ja olemusest, selgitatakse koolihirmu mõistet ning sellega seonduvat ning tutvustatakse varasemaid uuringuid, mis on tehtud koolihirmu kohta nii Eestis kui ka välismaal. Peatüki lõpus tuuakse

välja uuringu eesmärk ja hüpoteesid. Teises peatükis selgitatakse uurimuse läbiviimist ja meetodikat ning antakse ülevaade andmetöötlustest. Kolmandas peatükis tuuakse välja uurimise tulemused ning neljandas peatükis arutletakse tulemuste üle püstitatud hüpoteeside kohta.

Hirmu mõiste ja olemus

Hirmule pole leitud ühtset, kõigi autorite poolt aktsepteeritud definitsiooni. Hirm on emotsioon, mis ühendab palju erinevaid tundeid, nähtusi. Hirm võib olla nii psühholoogiline kui ka kognitiivne. Hirmuga kaasnevad füsioloogilised reaktsioonid, näiteks hingeldamine, kiirenenud südametöö, värisemine või liikumatus. Valmidus tunda hirmu on kaasa sündinud (Svendsen, 2008).

Põhiemotsioonideks loetakse hirmu, rõõmu, viha, vastikust, kurbust ja üllatust. Toetudes P. Ekmanile ja W. E. Friesenile, on hirm üks inimese põhiemotsioonidest. Need tuntakse ära näoväljendustest, olenemata kultuurilisest taustast. Emotsioone väljendavad inimesed ise ning tunnevad ära teiste emotsioonid. Emotsioone on võimalik kontrollida. Seega on võimalik ka hirmu kontrollida (Tropp & Mägi, 2008).

Peale füsioloogiliste reaktsioonide kaasnevad hirmuga ka kognitiivsed ja käitumuslikud reaktsioonid. Kognitiivsete reaktsioonide all mõistetakse tundeid ja mõtteid. Enamasti on need mõtted nn valemõtted. Inimene usub ja sisendab endasse mõtete abil, et kindlasti juhtub temaga midagi halba. Mida rohkem inimene irratsionaalselt mõtleb, seda enam muutub olukord talle hirmutavaks (Ranta, 2008).

Käitumuslikes reaktsioonides eristatakse kahte taset. Esiteks on vältimiskäitumine, mis tähendab, et inimene väldib mingit olukorda. Näiteks võib nooruk vältida pilkkontakti teistega suhtlemisel, kuna ta kardab, et tema hirmu märgataks, kui ta teistmoodi käituks. Enamasti kutsub vältivkäitumist esile mingi kindel sündmus, näiteks vigastus, meditsiinilised protseduurid jne. Teiseks on turvalisuskäitumine. Koolis võib näha õpilasi, kes räägivad vaikselt häälel. Nad usuvad, et kui nad räägiksid valjema häälega, siis nende vead oleksid märgatavamad, mis muudaks neid naerualusteks. Sageli esinevad turvalisus- ning vältivkäitumine koos (Ranta, 2008).

Hirm annab organismile märku ohu eest põgenemiseks või sellest hoidumiseks (Gullone, 1999). Hirm on eluks vajalik evolutsiooniline pärand, mis juhib organisme hädaohust eemale ning see tagab nn. ellujäämise (Marks, 1987). Hirmu võib defineerida ka kui inimese normaalset reaktsiooni reaalsele või väljamõeldud ohule.

Hirmuga kaasnevad erinevad emotsionaalsed, sotsiaalsed ja käitumisprobleemid (Kushnir & Sadeh, 2010). Hirm on normaalne nähtus, mis esineb kõikidel inimestel. Lapse- ja noorukieas läbielatud hirmud võivad tulevikus muutuda häirivaks. Noorukil võib esineda piinlikke ning halbu mõtteid, mis hilisemas elus võivad hakata tema elu segama.

Aastal 1895 viidi ühes Ameerika ülikoolis läbi uuring, mille tulemusel leiti, et hirme saab jaotada viieks. Esiteks hirm ebamaiste nähtuste ees. Inimene kardab meteoriite, päikese mittetõusmist, maailma lõppu. Selle kategooria hulka kuuluvad ka kartus äikese, tugeva tuule, tormi ja udu ees. Teiseks liigituseks on hirm, mis tekib elutute objektide ees, näiteks tuli, vesi, füüsiline karistus. Kolmandaks kardavad inimesed elusaid ja ka iseliikuvaid objekte. Enamasti mõistetakse selle all pigem kurjategijaid ning loomi, aga ka ühiskonda, vastassugu jne. Neljandaks kardavad inimesed haigusi ja surma. Viieandaks kardetakse väljamõeldud, kujuteldavaid olendeid, näiteks nõidasid, kummitusi, haldjaid, draakoneid jne (Hall, 1897). Väiksemate laste hirmud on enamasti lühiajalised ja nendest kasvatakse välja või asendatakse need mõne teise hirmuga. Siiski on mõned hirmud pikemaajalised (Crosser, s.a.).

Kokkuvõtlikult võib öelda, et hirm on normaalne tunne, mis aitab inimesel igapäevases elus ohtlikku olukorda vältida. Oluline on teada, et hirm võib muutuda ebaratsionaalseks, kuid seda tunnet on võimalik kontrollida.

Koolihirmu mõiste ja olemus

Eesti keeles pole leitud konkreetset kõigile sobivat terminit, koolihirmu nimetamiseks. Katrin Pruulmann (2006) on oma töös viidanud Leino ja Männiste kokkuvõttele (1996), millest saab välja lugeda, et eestikeelsetes originaaltekstides kasutatakse sõnu *koolihirm*, *koolifoobia*, *koolitõrge*, *koolistress*, *koolikartus* jne. Inglise keeles kasutatakse koolihirmuga seotud kirjandusteostes termineid *school phobia*, *school avoidance*, *school refusal*. Neid sõnu võib vaheldumisi kasutada õpilaste puhul, kes puuduvad koolist järjepidevalt või keelduvad kooli minemast mingil põhjusel. Sageli aetakse omavahel segamini nn popitegemine ning tegelik hirm kooliminemise ees (Fujita, et al., 2009).

Koolihirm on hirm kooliminemise ees. Koolihirm ei ole ise enamasti tõeline foobia, aga võib seda ka olla, kui see kutsub esile paanikahoogusid ning muutub arutuks. Koolihirm võib endas sisaldada palju erinevaid hirme, näiteks agorafobiat ehk avalike kohtade hirm (kino, ühistransport, kauplus, kool), vanematest eraldamise hirmu ning sotsiaalse suhtlemise ärevust. Eraldumise hirmu all mõistetakse lapse liigset kiindumist lapsevanema(te)sse. Laps kardab, et kui ta ei näe vanemaid mitu tundi, siis juhtub temaga või vanematega midagi. Võib juhtuda ka vastupidi, et vanem on liiga hoolitsev ja kardab, et lapsega juhtub koolis midagi. Sotsiaalne

suhtlemisärevus on kartus teistega suhtlemise ees. See võib olla nii klassi ees esinemine, kui ka mängust osavõtmine (Csoti, 2003).

Koolihirmuga last on raske märgata. Kui õpilane puudub sageli põhjusega koolist, siis arvatakse, et õpilane on leidnud endale halvad sõbrad, kes tema koolist puudumist mõjutavad. Tegelikult on õpilane kodus ning ta ei julge oma turvalisest keskkonnast välja minna, kuna tal on hirm millegi ees, mis seostub kooliga või ümbruskonnaga. Õpilane on kaotanud usu iseendasse ning tunneb ennast kõiges ohustatuna (Csoti, 2003).

Moilanen (2006) leiab, et koolihirm on tingitud reaalsest elust, millega kaasneb ärevus ning masendus. Ta tõdeb, et füüsilised sümptomid, nagu oksendamine, iiveldus ning valud esinevad peamiselt hommikuti, kui õpilane peab kooli minema. Sümptomid mööduvad, kui koolimineku aeg on möödas. Õpilased, kes ei suuda igapäevase koolistressiga kohaneda, on emotsionaalselt ebaküpsed. Need õpilased on sageli ka agressiivsed. See võib avalduda nii verbaalse kui ka füüsilise agressiivsusega.

Koolihirm võib avalduda lapsel ükskõik millal, olenemata õpilase akadeemilisest edukusest koolis või sotsiaal-majanduslikust tasemest. Koolihirm on levinud umbes 1% kooliealiste laste seas. Seda ei peeta kliiniliseks diagnoosiks. Koolihirm võib ise ka taanduda, kuid ei pruugi (Bahali, Tahiroglu, Avci, & Seydaoglu, 2011).

Koolihirmu iseloomustab õpilase kooli minemast keeldumine. Raske sotsiaalne pinge nagu takistaks minekut. Õpilased jäävad tundide ajal koju ning vanemad teavad seda. See eristab koolihirmuga last popitegijast. Vanemate ebaefektiivsed jõupingutused ei suuda last veenda, et kõik on hästi (Hughes, Gullone, Dudley, & Tonge, 2010).

Koolihirm ei ole alati seotud just kooliga, kuid koolikeskkond kutsub esile hirmu. Kuna kool on avalik koht, kus on palju inimesi, siis võib õpilasel tekkida agorofobia või sotsiaalne suhtlemisärevus. Samuti hirmutab lapsi pikemaajaline vanematest eemalviibimine. Türgis läbiviidud uuring näitas, et kõige enam kardavad lapsed, et nende vanematega juhtub midagi (Serim-Yildiz, Erdur-Baker, & Bugay, 2013).

Koolihirm võib avalduda igas vanuses. Seega on koolihirm kooliealiste laste seas probleem, mida iseloomustab õpilase keeldumine kooli minemast. Oluline on ka see, et vanemad on teadlikud lapse koolist puudumisest. Seega ei ole koolihirmuprobleemiga laps popitegija.

Koolihirmu jaotumine ja sümptomid

Koolihirmu on kahte tüüpi. Esimene tüüp on lapse hirm vanemast eraldumise ees. See kestab tavaliselt kuni kaheksanda eluaastani. Vanemad lapsed võivad selle all samuti

kannatada. Mida vanem on laps ning mida kauem on vanematest eraldumise hirm kestnud, seda raskem on koolihirmu ravida. Nooremad lapsed on enesekindlamad ning tunnevad ennast julgemalt vanematest eemal olles. Teine tüüp koolihirmu sisaldab rohkem sotsiaalseid aspekte ning vahel võib seda vaadelda isegi sotsiaalse foobia (Csoti, 2003). Russ et al., (2012) on öelnud, et sotsiaalne foobia on pidev kartus teiste negatiivse hinnangu ees. Inimene ei suuda teistega koos viibida või rääkida, kuna kardab saada negatiivset tagasisidet. Inimesel on pidev hirm, mis seab piirangud normaalselt sotsiaalsele funktsioneerimisele. Sotsiaalne foobia on kõige levinum psühholoogiline haigus inimeste seas.

Brummer (2007) leiab, et koolihirm on sümptomite kompleks, milles on situatsioonifoobia või klassikalise foobia jooni või mõlemate foobiade iseärasusi. Situatsioonihirm tekib konkreetses olukorras. Seda võib kirjeldada ka nii, et välisest keskkonnast tungib inimese sisemisse maailma mingi ärritaja. Klassikaline foobia on sisemine ärevus või hirm, mis on alateadvuses kogu aeg olemas. Enamasti on hirmu põhjustajaks mingi objekt, millega kokkupuutel tekivad foobiaga seotud sümptomid ehk paanikahoog. Koolis võiks selline olukord tekkida klassi ees esinemisel. Õpilast ärritab konkreetne olukord.

Koolihirmu all kannatav laps puudub koolist ajalises mõttes osaliselt või täielikult. See tähendab, et õpilased puuduvad mõnest tunnist või terve päeva. Need tunnused võivad õpilasel esineda nii ühekaupa kui kombineeritult. Koolihirmu all kannatavad lapsed ei käi koolis omal soovil, vaid vanemate kõrge surve tõttu või teiste ootuste pärast (Kearny ja Tillotson 1998, viidatud Pruulmann, 2006 järgi). Koolist keelduval lapsel võivad olla järgmised tunnused:

1. puuduvad koolist täielikult
2. lähevad kooli, kuid lahkuvad sealt enne tundide lõppu
3. lähevad kooli alles pärast intensiivseid käitumisprobleeme hommikul
4. lähevad kooli tugeva surve all ja nende sealviibimine on nii pingeline, et õpilase sealviibimine on edutu (Kearny ja Tillotson 1998, viidatud Pruulmann, 2006 järgi).

Koolihirm võib esile kutsuda järgmised füsioloogilised sümptomid: nutmine, kõhuvalud, kõhulahtisus, minestustunne, pidev urineerimisvajadus, unetus, iiveldus ja oksendamine, südame kloppimine, värisemine ning higistamine. Enamasti esineb lapsel mitu sümptomit korraga. Laps, kes tunneb hirmu mitmeid tunde järjest, kaotab oma elu üle kontrolli (Csoti, 2003; Mayer, 2008). Koolihirmuga võib kaasneda tundidest pidev puudumine, kehalised sümptomid, madal enesehinnang, õppeedukuse langemine, kaaslastest võõrandumine ja probleemsed suhted lähedastega (Armstrong, Brown, Brindley, Coreil, & McDermott, 2011).

Koolihirmu tekke põhjused

Koolihirm on väga pikaajaline probleem, mis järjest süveneb. Koolihirmu algusetapis on laps natukene närvilisem, väsinum, kartlikum jne. Mida rohkem hirm süveneb, seda rohkem tekib sümptomeid. Koolihirmu tekkimiseks võib olla erinevaid põhjusi, näiteks narrimine, elukohavahetus, haiguse tõttu pikka aega koolist puudumine, lähedase inimese/lemmiklooma raske kaotus, kehv kodune keskkond, sõprade puudumine või on õpilane ebapopulaarne (näiteks kehalise kasvatus tunnis valitakse viimasena meeskonda). Ka võib olla põhjuseks, et õpilane tunneb kodus ohtu beebi sünni tõttu, tunneb, et õppetöö ei suju hästi või kardab hoopis koolibussiga sõita jne (Csoti, 2003).

Koolihirmuga tegeldes peab leidma põhjuse. Hirmu põhjused võivad olla seotud kodu, kooli või lapse endaga. Õpilane soovib saada vanematelt jagamatut tähelepanu, see tähendab, et vanemad pühenduvad ainult oma lapsele, kui ta koju jääb. Kodusteks põhjusteks võib olla vanemate tervislik või rahaline seisund, mis paneb last liigselt muretsema. Õpilasel võib tekkida hirm kooliminemise ees pärast pikka haigust. Õpilane võib karta ka naabruskonna vägivalda, tormi, üleujutusi jne. Kooliga seotud põhjusteks on liigse kriitika mittetalumine, koolikollektiivilt karistuse saamise kartus. Õpilane kardab teha teste õpiraskuste tõttu, kardetakse halba hinnet. Lapsele võib tunduda hirmutav teiste ees laulmine, riiete vahetamine või koolisööklas söömine. Õpilased kardavad nii füüsilist kui vaimset vägivalda eakaaslaste poolt. Samuti võib hirmu põhjustada tualetis käimine. Klassiruumis olevad esemed ja seadmed võivad tekitada lapsele ebatervislikke seisundeid, mis hirmutavad (Davies, s.a.).

Koolihirmu kindlaks tegemine

Koolihirmu on raske avastada ja kindlaks määrata. Siiski on välja töötatud meetodeid, mis aitavad koolihirmu uurida. Aastal 1993 töötasid Kearney ja Silveraman välja *School Refusal Assessment Scale*-i (SRAS). See küsimustik aitab kindlaks teha õpilase koolist keeldumise põhjuse. Põhjuste esinemise järgi jaotatakse koolist keeldumist neljaks: mingite kindlate olukordade vältimine koolis, sotsiaalne hirm, vanemate tähelepanu saamine ja põnevamate tegevustega tegelemine kooliajast. SRAS koosneb 16 küsimusest. Küsimustele vastavad nii lapsevanemad kui lapsed. Nende võrdlusel saadakse tulemused, milline tingimus esineb järgnevatest enam: negatiivsete situatsioonide või objektide vältimine, põgenemine sotsiaalsete ja hindavate olukordade eest, mitteaktsepteeritav käitumisviis tähelepanu saamiseks, õpilane saab rohkem positiivset tagasisidet väljaspool kooli. Autorid rõhutavad, et kindlasti ei tohiks lähtuda vaid sellest ühest meetodist, kuid see aitab kergemini põhjuseid leida (Kearney & Silveraman, 1993).

Õpilaste hirme on võimalik kindlaks teha kasutades *Fear Survey Schedule for Children* (FSSC-R) laste hirmude loetelu (Ollendick, 1983). Üles on loetud 80 erinevat hirmustiimulit, mida õpilased peavad hindama 3-palli süsteemis. Tulemustest selgub, mida õpilane kardab kõige rohkem. Ollendick on jaotanud need kategooriatesse: surma-, kriitika-, teadmatuse-, väikeste loomade- ja meditsiiniline hirm. Tulemuste õigesti hindamisel võib leida ka koolihirmu põhjuse. Nagu eelpool mainitud skaala puhul, ei tohiks ka selle hirmude loetelu puhul toetuda vaid neile tulemustele, mis selguvad. Neid peaks kombineerima erinevate meetoditega. Mõlemad instrumendid on tõlgitud erinevatesse keeltesse, sealhulgas ka eesti keelde (Muris, et al., 2002).

Andmeid koolihirmu olemasolu kohta on võimalik koguda ka ankeedi *The School Fears Survey Scale, Form II* (Garcia-Fernandez, Sanchez, Amoros, & Carrillo, 2010). Küsitlus koosneb 25-st väitest. Õpilane peab andma hinnangu 5-palli süsteemis, kui tihti tunneb ta hirmu konkreetsetes situatsioonides.

Kõige enam aitavad inimesel koolihirmuga toime tulla psühhoteraapiate erinevad vormid. Koos psühholoogiga leitakse sobivaim lähenemine. Parim teraapia selgitatakse välja hindamise teel. Selleks võib kasutada eelpool mainitud instrumente. Kuna laps ise ei suuda anda vajalikku teavet oma hirmude kohta, siis on vajalik ka täiskasvanutelt informatsiooni kogumine. Täiskasvanuid on oluline küsitleda, et koguda infot lapse elutingimuste kohta ning nõutada vanematelt luba lapse ravimiseks (Enckell, 2007).

Kõige tuntum on kognitiiv-käitumuslik teraapia (KKT). “See on rääkimisteraapia, mille eesmärgiks on parandada probleemidega seotud mõtete, mälestuste, piltide ja uskumustega võitlemise kaudu meeleolu ja muuta kasutuid tegevusi. KKT on terapeutiline lähenemine, mis on osutunud kasulikuks meeleolu, stressi ja käitumisega seotud probleemide korral” (Kennerley, 2010, lk 61). Teraapeut esitab lapsele erinevaid küsimusi. Vastused püütakse leida järgnevatel valdkondades: keskkond, mõtted, tunded, käitumisharjumused ja kehalised reaktsioonid. Need on omavahel tihedalt seotud. Õpilane peab mõistma, et kõik eelpool mainitud valdkonnad mõjutavad üksteist. Näiteks käitumine mõjutab seda, mida tunneme ja mõtleme, nii emotsionaalselt kui füüsiliselt. Kui õpilane tajub valdkondadevahelist seost, on tal kergem mõista oma probleemi (Greenberger & Padesky, 2007).

Albert Ellis töötas välja 1950ndate lõpus ratsionaal-emotiivse teraapia. See on samuti psühhoteraapia nagu kognitiiv-käitumuslik teraapia. Ratsionaal-emotiivse teraapia põhiliseks eesmärgiks on tekitada inimeses arusaam, et vaid tema otsustab selle üle, mida ta tunneb või mõtleb. Seda meetodit saaks õpilane kasutada oma hirmudest lahtisaamiseks. Õpilane peab

aru saama, et ta ise saab oma mõtteid kontrollida ning neid vajadusel muuta. Laps peab mõistma, et tema probleemide allikaks on sageli tema enda ebareaalsed mõtted. Näiteks mõtleb õpilane, et kõik teised on paremad kui tema ja ta ei oska mitte midagi ja koolis käimine on mõttetu, nagnunii targemaks ei saa. Kui laps suudab mõtteid ratsionaalseteks suunata, siis on tal ka kergem eesmärkideni jõuda. Näiteks peaks õpilane mõtlema, et koolis ta siiski arendab ennast ning saab tulevikuks kaasa häid näpunäiteid ning oskusi (Vaida, Kallay, & Opre, 2008).

Varasemad uuringud koolihirmu kohta

Koolihirmu mõiste võeti kasutusele 1932. aastal, kui avastati, et koolis mittekäimise taga võib olla kliiniline käitumine. 1941. a. leidsid Johnson, Falstein, Szurek ja Svendsen, et koolihirmu mõjutavad kolm erinevat faktorit – lapse suur ärevus, emapoolne ärevus ning keeruline ema-lapse suhe. Kirjanduses hakati rohkem tähelepanu pöörama koolihirmule 1967. aastal. Tollel ajal usuti, et krooniline koolihirm on nn õpitud käitumine spetsiifiliste sümptomitega (Kearney, Eisen, Silvermann, 1995). Tänapäevani pole leitud konkreetseid definitsioone ega põhjuseid seoses koolihirmuga. Seetõttu tehakse järjest enam üha uusi uuringuid. Inimesed ei tea palju koolihirmust, kuna selle kohta puudub eestikeelne materjal (Pruulmann, 2006). Eestis hakati koolihirmule rohkem tähelepanu pöörama 1990. aastate alguses.

Shanta R. Dube ja Pamela Orpinas leidsid oma uuringus (2009), et sage puudumine koolist tekitab õpilastes sotsiaalseid probleeme ning viletsat immuunsussüsteemi. Õpilased, kes haigestuvad kergemini, puuduvad tihti. Shanta R. Dube ja Pamela Orpinas uurisid kooli sotsiaaltöötajate abiga 99 õpilast, kes sageli puudusid. Lapsed, kellelt andmed koguti, olid 3. – 8. klassis. Uurimusest selgus, et 18 % õpilastest puudub koolist, kuna neil on hirm sotsiaalse ülesande ees. Sotsiaalse ülesande all mõistetakse koolitööd, milles peab suhtlema eakaaslastega, näiteks klassi ees ettekande esitamine. Sarnased tulemused on välja tulnud ka Eestis läbi viidud uurimuses. Peamiseks puudumise põhjuseks on mingi kindla situatsiooni vältimine (Pruulmann, 2006).

Koolihirmu põhjuseks võib olla vanemate tähelepanu saamine (Davies, s.a.). Eestis läbi viidud uurimusest (Tõnson, 1999), selgus, et 10% vastanutest tunneb koolis hirmu, kuna vanemaid pole läheduses. Sarnased tulemused on ka välismaal tehtud uurimustes (Dube, Orpinas, 2009). Nendest selgus, et 61% vastanud õpilastest ei läinud kooli, kuna nad soovisid sellise käitumisega rohkem vanemate tähelepanu. Türgis uuriti vanemate mõju õpilaste koolihirmu tekkimisel. Kokku osales 110 vanemat, kelle lapsel oli arstide poolt kindlaks

tehtud, et nende laps kannatab koolihirmu all. Uuringust selgus, et vanemate käitumine, varasemad haigused, töökohad jne mõjutavad nende laste koolihirmu tekkimist (Bahali, Tahiroglu, Avci, & Seydaoglu, 2011).

Autorile teadaolevalt suurima valimiga (3665 õpilast) uurimus (Garcia–Fernandez, Sanchez, Amoros, & Carrillo, 2010) viidi läbi Hispaanias. Uuringu läbiviijad kasutasid andmete kogumiseks SFSS-II ankeeti. Andmete analüüsiks tehti faktoranalüüs, mille tulemusena jaotati 25 hirmu neljaks faktoriks: hirm koolis ebaõnnestuda, hirm füüsilise ebamugavuse ees, hirm sotsiaalseid ülesandeid teha ning hirm eralduda. Konkreetse uuringu kohaselt kardavad õpilased kõige enam koolis ebaõnnestuda.

Aastal 2013 viidi läbi uurimus (Burnham, Lomax & Hooper, 2013), mille eesmärgiks oli uurida rassilisi, soolisi ja vanuselisi erinevusi hirmu kohta. Uurimuse läbiviimiseks kasutati FSSC-R ankeeti, millele vastas 1033 õpilast erinevatest Ameerika koolidest. Tuli välja, et tüdrukud hindavad enda hirme kõrgemalt kui poisid. Sarnased tulemused on ka teistes uurimustes (Kalar et al., 2013; Mahat, & Scoloveno. 2006), kus tuuakse välja, et tüdrukud hindavad enda hirmu 5 korda kõrgemalt kui poisid. Võrreldes välismaal läbi viidud uurimustega, on sarnased tulemused ka Eestis. Lööke (2006) toob välja, et poistel on keskmiselt 32 hirmu ja tüdrukutel 48 hirmu. Kokku oli küsitluses välja toodud 90 hirmustiimulit, millele õpilased pidid andma enda hinnangu.

Uurimusi on tehtud ka lähtuvalt vanusest. Pigem on uuritud vanemaid õpilasi (Dube, Orpinas, 2009; Lööke, 2006). Nooremate õpilaste hirm ei ole niivõrd seotud kooliga kui vanematest eemalolekuga (Dube, Orpinas, 2009; Tönnson, 1999). Lapse vanuse kasvades vanematest lahusoleku kartus taandub, kuid asemele võivad tulla uued hirmud (Burnham & Hooper, 2008; Burnham, Hooper & Ogorchock, 2011). Mida kõrgemasse klassi laps jõuab, seda spetsiifilisemaks lähevad õppeained ja nendega seotud nõudmised. See tähendab, et õpilasel võib tekkida rohkem probleeme. Seega on vanematel lastel rohkem hirme kui noorematel (Burnham, Lomax & Hooper, 2013). Burnham, Lomax & Hooper (2013) võrdlesid enda uurimuses kolme vanuserühma. Selgus, et kõige enam tunnevad hirmu lapsed vanuses 11 - 14.

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Antud magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, millised on Eesti laste kooliga seotud hirmud I ja II kooliastmes nende endi hinnangute põhjal ning võrrelda lapsi soolistest ja vanuselistest aspektidest.

Tuginedes varasemale SFSS – II skaalaga tehtud uurimusele (Garcia–Fernandez, Sanchez, Amoros, & Carrillo, 2010), kus kinnitava faktoranalüüsi (*ingl. k. confirmatory factor analysis*) tulemusena jaotati hirmud 4 faktorisse. Võib oletada, et

1. Kooliga seotud hirmude faktormudelil ilmneb neli faktorit.

Ameerikas (Kalar; Mustahsan; Ali; Fatima; Farooque; Batool; Haider; & Feroz, 2013; Burnham, Lomax & Hooper, 2013) ja Nepalis (Mahat & Scoloveno, 2006) viidi läbi uurimused, mis andsid kinnitust, et tüdrukute hirmutundlikkus on peaaegu 5 korda kõrgem kui poistel. Seega võib oletada, et sama tulemus ilmneb ka Eestis, mis annab põhjuse püstitada hüpotees.

2. Tüdrukud hindavad oma hirme sagedamini esinevaks kui poisid.

Rohkem on uuritud vanemate õpilaste hirme, mis on seotud kooliga (Dube, & Orpinas, 2009; Lõoke, 2006). Kuid üha enam esineb koolihirm ka noorematel õpilastel (Pruulmann, 2010). Siiski esineb vanematel õpilastel rohkem kooliga seotud hirme kui noorematel (Burnham, Lomax & Hooper, 2013). Mägi (2010a) on leidnud, et esimesse klassi minnes on tekitavad lapses hirmu uus õpetaja, sõprade leidmine ning vanematest lahkumine. Võib oletada, et

3. Kooliga seotud hirme nimetavad II kooliastme õpilased rohkem kui I kooliastme õpilased.

Metoodika

Valim

Tegemist oli põhjuslik-võrdleva kvantitatiivse uurimusega, mille eesmärgiks oli välja selgitada Eesti laste kooliga seotud hirmud I ja II kooliastmes ning võrrelda lapsi lähtuvalt soost ja vanusest. Uurimuse läbiviimisel kasutati klastervalimit – juhuvaliku alusel valiti igast maakonnast üks üldhariduskool, milles küsitleti kõiki 1. – 6. klassi õpilasi. Uurimuses osales igast Eesti maakonnast kokku 14 kooli. Küsitlusele vastasid nii linna- kui ka maakoolide õpilased. Pärnu maakonnast ei soovinud valimisse sattunud koolid osaleda.

Välja saadeti 1092 ankeeti, millest tagastati 772 (tagastusprotsent 70,7%). Valimisse kuulus 772 õpilast, kellest 382 (49,5 %) moodustasid poisid ning 390 (50,5%) olid tüdrukud. Kõige suurem oli kuuendate klasside õpilaste osakaal – kogu valimist moodustasid 6. klassi õpilased 18,8 % vastanutest (vt tabel 1). Õpilased kuulusid vanusevahemikku 6 – 14 eluaastat ($M = 10,06$; $SD = 1,83$). I kooliastmes vastas ankeedile 374 õpilast (48,4%) ning II kooliastmes osales uuringus 398 last (51,6%).

Tabel 1. *Vastanute jagunemine klasside järgi (sagedused ja protsendid)*

Klass	Sagedus	%
I klass	133	17,2
II klass	101	13,1
III klass	140	18,1
IV klass	137	17,7
V klass	116	15,1
VI klass	145	18,8

Mõõtevahend

Andmete kogumise meetodiks oli ankeet. Laste kooliga seotud hirmude väljaselgitamiseks kasutati SFSS – II skaalat (*The School Fears Survey Scale, Form II*), mis on välja töötatud Hispaanias (García-Fernandez & Carrillo, 2008). Autor kasutas inglisekeelset ankeeti (García-Fernandez, Sanchez, Amoros, & Carrillo, 2010), mille ta tõlkis ja kohandas eesti keelde (vt lisa 1). Ankeedi tõlkimisel toetus autor artiklile (Beaton, Bombardier, Guillemin, & Ferraz, 2000), kus soovitati arvestada mitte ainult keelelisi, vaid ka kultuuride erinevusi. Nimetatud autorite järgi pidi ankeedi tõlkimisel jälgima viit sammu – tõlkimine vähemalt kahe erineva inimese poolt; sünteesimine, võrdlemine ja uue ankeedi koostamine; tagasitõlkimine originaalkeelde; eksperthinnangu saamine ankeedile ning pilootuurimus.

Konkreetses magistritöös puhul tõlgiti ankeet autori, tegevõpetaja ning tudengi poolt. Tulemuste sünteesil jäeti välja kaks väidet. Samuti võrreldi tõlkeid omavahel ning leiti konkreetsed ja lühikesed väited Eesti õpilaste jaoks. Uue ankeedi koostas autor. Seejärel saadi eksperthinnang ühe inimese poolt, mille järel viis autor läbi pilootuurimuse. Originaalankeet koosnes 25 väitest, kuid uuringu läbiviija otsustas enne piloottestimise tegemist kasutada nendest 23 väidet. Esiteks jättis autor välja *eksamil ebaõnnestumine*, kuna Eesti koolide 1.–6. klassides pole eksameid. Samuti jättis autor välja *füüsilise ebamugavuse koolis*, sest väide oli liiga üldine. Füüsilise ebamugavuse kontrollimiseks oli ankeedis 5 väidet. Kasutatud originaalankeedi reliaablus (Cronbachi alfa) oli 0,85. Samuti oli välja toodud faktorite reliaablused – *hirm ebaõnnestumise ees* $\alpha = 0,89$, *füüsiline ebamugavus koolis* $\alpha = 0,87$, *sotsiaalne ebamugavus koolis* $\alpha = 0,80$, *eraldumise hirm* $\alpha = 0,71$. Autor tegi eelnevalt piloottestimise, et kontrollida küsimustest arusaamist ning ajakulu. Piloteerimise põhjal veenduti, et ankeet oli valideeritud põhivõime läbiviimiseks. Valiidsuse kindlustamiseks viidi läbi ka faktoranalüüs.

Ankeet koosneb taustandmetest; 23 väitest, millele vastaja pidi märkima sageduse, kui tihti on tal hirm antud situatsiooni ees (*mitte kunagi, harva, mõnikord, sageli, kogu aeg*). Ankeedi lõpus oli ka avatud küsimus, millele õpilane võis vastata, kui tal oli veel mõni hirm, mis on seotud kooliga, kuid ankeedis polnud märgitud (vt lisa 1).

Protseduur

Käesolevas magistritöös kasutatud andmed koguti jaanuarist maini aastal 2013. Magistritöö autor viis küsitluse läbi 9 koolis. Kuna 5 kooli õpetajatele oli mugavam küsitlus ise läbi viia, siis saadeti ankeedid postiga. Ankeetidega koos postitati kaaskiri, kus olid õpetajatele juhised uuringu läbiviimiseks. Uuringus osalemiseks küsiti luba juhtkonnalt. Varasemalt kokkulepitud teavitas koolijuhtkond lapsevanemaid ja õpilasi uuringu toimumisaja ning eesmärgi kohta. Kõik lapsevanemad ning õpilased olid nõus uuringus osalema. Ankeedi täitmine oli vabatahtlik ning anonüümne. Andmeid ei seostatud konkreetsete isikutega, vaid kasutati üldistuste tegemiseks. Ankeedi täitmisele kulus keskmiselt 12 minutit. Enne ankeedi täitmist tutvustati õpilastele ankeedi ülesehitust ning selgitati, kuidas vastata väidetele. Õpilastele rõhutati, et pole õigeid ega valesid vastuseid. Vajadusel sai õpilane ankeedi täitmise ajal esitada küsimusi.

Saadud andmed sisestati *Microsoft Exceli* tabelisse. Andmed kanti analüüsimiseks üle SPSS 20 (*Statistical Package for Social Science*) programmi. Andmete paremaks tõlgendamiseks ja illustreerimiseks kasutati kirjeldatavat statistikat (aritmeetiline keskmine, protsendid ja standardhälve). Avatud küsimuse andmete analüüsimisel kasutati sisuanalüüsi meetodit, mille eesmärgiks oli erinevad vastusevariandid kategoriseerida. Seejärel leiti sagedused, mida õpilased ise on välja toonud lisaks ankeedis olnud väidetele.

Esimese hüpoteesi kontrollimiseks viidi läbi faktoranalüüs, mille tulemusel leiti SPSS-i programmiga automaatselt faktorite koondskoorid. See aitas summeerida faktoritesse kuuluvate tunnuste faktorlaadungeid. Standardiseeritud faktorskooride (Z) hajuvus oli 1, need leiti SPSS-i programmiga automaatselt ning edasised arvutused tehti standardiseeritud faktorskooride abil.

Teise ja kolmanda hüpoteesi kontrollimiseks kasutati sõltumatute valimi t-teste, sest tegu oli võrdlushüpoteesidega ning võrreldavaid rühmi oli kaks. Reliaabluse iseloomustamiseks arvutati Cronbachi alfad.

Tulemused

Autor viis läbi faktoranalüüsi, et leida faktorstruktuuri. Kasutades KMO ja Bartletti teste leiti, et tunnuste vahel on piisavalt seoseid faktoranalüüsi tegemiseks (KMO 0,883; $p < 0,05$). Koolihirmude skaala struktuuri leidmiseks teostati faktoranalüüs peakomponentide meetodi (*Principal components*) abil Direct Oblimin pööramisega. Algul prooviti faktoranalüüsi teostada Varimax pööramisega. Kuna selgus, et faktoritel esineb omavahelisi seoseid, kasutati Direct Oblimin pööramist. Faktoranalüüs hõlmas 772 õpilase vastuseid SFSS-II skaala 23 väitele. Alguses võeti faktoranalüüsi kõik 23 väidet ja faktorite arvu ei piiratud. Seejärel eemaldati 2 väidet, millel oli madal ühisosa teiste tunnustega (kommunaliteet $< 0,2$) ning alg tunnuse ja faktori vaheline seos nõrk (faktorlaadung $< 0,40$). Välja jäeti väited: *Kardan, et mu riided ei meeldi teistele* ja *Kardan, et kooliteel juhtub minuga midagi, mis tekitab minus hirmu*. Lõplikku faktoranalüüsi jäeti 21 väidet ning valiti 4faktoriline mudel, millel olid piisavalt kõrged faktorlaadungid (vähemalt 0,40) ja mudel ise selge ja loogiline. Faktormudeli kirjeldusvõime on 56,5 %.

Faktoranalüüsi tulemused on esitatud lisa 2.

Esimeseks faktoriks nimetati „*Ebaõnnestumine koolis*“. Faktorisse kuulub 7 väidet (vt tabel 2). Faktori reliaablus (Cronbachi alpha on 0,818) ning kirjeldusvõime on 28,1 % variatsioonist (vt lisa 2).

Tabel 2. *Ebaõnnestumine koolis*

Väite nr	Faktorlaadungi väärtus	Väite sisu
17. väide	0,752	Direktori juurde saatmine mõne pahanduse pärast
18. väide	0,702	Õpetaja poolt vanemate pahandusest teavitamine
14. väide	0,697	Klassi kordamine
12. väide	0,687	Spikerdamisega vahelejäämine
16. väide	0,684	Päevikusse märkuse saamine
15. väide	0,675	Kooli vahetamine
13. väide	0,409	Halva hinde saamine

Teiseks faktoriks nimetati „*Sotsiaalne ebamugavus koolis*“. Faktorisse kuulub 7 väidet, mis iseloomustavad õpilase hirmu suhelda teistega või avalikult esineda (vt tabel 3). Faktori reliaablus (Cronbachi alpha on 0,824) ning kirjeldusvõime on 14,4 % variatsioonist (vt lisa 2).

Tabel 3. *Sotsiaalne ebamugavus koolis*

Väite nr	Faktorlaadungi väärtus	Väite sisu
9. väide	0,745	Tahvli ees esinemine
8. väide	0,729	Õpetaja küsib mind
11. väide	0,711	Suuline vastamine
6. väide	0,702	Küsimuste küsimine tunnis teistelt
7. väide	0,674	Kõva häälega rääkimine
10. väide	0,602	Kirjalik kontrolltöö
5. väide	0,535	Aktiivselt tunnis osalemine

Kolmandaks faktoriks nimetati „*Füüsiline ebamugavus koolis*“. Faktorisse kuulub 5 väidet (vt tabel 4). Faktori reliaablus (Cronbachi alpha on 0,845) ning kirjeldusvõime on 8,5 % variatsioonist (vt lisa 2).

Tabel 4. *Füüsiline ebamugavus koolis*

Väite nr	Faktorlaadungi väärtus	Väite sisu
Väide 22	-0,832	Peapööritus
Väide 21	-0,831	Kõhuvalu
Väide 23	-0,795	Peavalu
Väide 19	-0,794	Haigestumine
Väide 20	-0,611	Oksendamine

Neljandaks faktoriks nimetati „*Vanematest eraldumine*“. Faktorisse kuulub 2 väidet, mis kirjeldavad lapse hirmu, mis võib tema vanematega juhtuda kui õpilane pole nendega koos (vt tabel 5). Faktori reliaablus (Cronbachi alpha on 0,677) ning kirjeldusvõime on 5,5 % variatsioonist (vt lisa 2).

Tabel 5. *Vanematest eraldumine*

Väite nr	Faktorlaadungi väärtus	Väite sisu
Väide 4	0,845	Vanematest lahkumine
Väide 2	0,748	Kodust lahkumine

Vaadeldes korrelatsioone koolihirmude faktorite vahel (vt tabel 6), võib näha statistiliselt olulisi positiivseid ja negatiivseid seoseid. Enamasti on faktoritevahelised seosed nõrgad. Seosed puudusid faktorite *ebaõnnestumine koolis* ja *vanematest eraldumine* ning faktorite *füüsiline ebamugavus koolis* ja *vanematest eraldumine* vahel.

Tabel 6. Korrelatsioonid koolihirmude skaala faktorite vahel

Faktor	1	2	3	4
1. Ebaõnnestumine koolis		0,221**	-0,381**	-0,024
2. Sotsiaalne ebamugavus koolis			-0,250**	0,279**
3. Füüsiline ebamugavus koolis				-0,036
4. Vanematest eraldumine				

Korrelatsioon on oluline olulisusenivool: ** $p < 0,01$

Leidmaks poiste ja tüdrukute koolihirmude vahel statistiliselt olulisi erinevusi, kasutati sõltumatute valimite t-testi, mille tulemused on esitatud tabelis 7. Statistiliselt olulised erinevused poiste ja tüdrukute koolihirmude skaalal leiti neljast faktorist kahel – füüsiline ebamugavus koolis ($t = -2,698$; $p < 0,05$) ja vanematest eraldumine ($t = -1,960$; $p = 0,05$). Tüdrukud hindasid füüsilise ebamugavuse tekkimist koolis sagedamini esinevaks ($M = -0,11$) kui poisid ($M = 0,10$). Samuti tunnevad tüdrukud suuremat hirmu vanematest eraldumise pärast ($M = -0,07$) kui poisid ($M = 0,06$).

Tabel 7. Poiste ja tüdrukute erinevused koolihirmude kohta

Faktor	Poisid		Tüdrukud	
	M*	M*	t*	p*
Ebaõnnestumine koolis	-0,17	0,16	0,407	0,684
Sotsiaalne ebamugavus koolis	-0,46	0,45	1,156	0,248
Füüsiline ebamugavus koolis	0,10	-0,11	-2,698	0,007
Vanematest eraldumine	0,06	-0,07	-1,960	0,050

*M – standardiseeritud fakorskoori keskmine; *t – statistiline väärtus; *p – olulisusenivoo

Hindamiseks õpilaste koolihirmude erinevusi lähtuvalt kooliastmest, kasutati sõltumatute valimite t-testi. Tulemused on välja toodud tabelis 8. Võrreldes I ja II kooliastet, leiti statistiliselt olulised erinevused kolme faktori vahel neljast – sotsiaalne ebamugavus koolis, füüsiline ebamugavus koolis ja vanematest eraldumine. I kooliastme õpilased kardavad pigem vanematest eralduda ($t = -5,425$; $p < 0,05$). II kooliastme lapsed tunnevad suuremat hirmu sotsiaalse ($t = -2,517$; $p < 0,05$) ja füüsilise ebamugavuse ($t = -2,616$; $p < 0,05$) ees. Võrreldes I ja II kooliastet ei leitud faktori *ebaõnnestumine koolis* statistiliselt olulist erinevust.

Tabel 8. I ja II kooliastme võrdlus koolihirmude kohta

Faktor	I kooliaste		II kooliaste	
	M*	SD	M*	p*
Ebaõnnestumine koolis	0,30		-0,02	0,689
Sotsiaalne ebamugavus koolis	-0,11		0,09	-2,517
Füüsiline ebamugavus koolis	-0,11		0,09	-2,616
Lähedastest eraldumine	0,23		-0,19	-5,425

*M – keskmine; *SD – standard hälve; *t – statistiline väärtus; *p – olulisusnivoo

Õpilastele esitati ka avatud küsimus, kus nad pidid nimetama veel kooliga seotud hirme, mida nad tunnevad, kuid mida ankeedis välja pole toodud. Õpilased lisasid omalt poolt *narrimine, pahandamine, kiusamine, löömine, lõhkumine, hilinemine, koduste tööde tegemata jätmine, suured poisid, sõbraga tüllimine, võõrad kooliterritooriumil, varastamine, loodusõnnetuse tõttu koolimaja hävimine, kooli ees esinemine ja õpetaja*. Kokku lisasid lapsed enda poolt 14 hirmu, mida ankeedis pole kirja pandud. Tabelis 9 on välja toodud vastajate sagedused avatud küsimusele.

Tabel 9. Õpilaste koolihirmude vastused avatud küsimusele (sagedused)

Kooliga seotud hirm	Sagedus
Narrimine	34
Kiusamine	33
Löömine	33
Suured poisid	17
Hilinemine	8
Koduste tööde tegemata jätmine	8
Loodusõnnetuse tõttu kooli hävimine	8
Sõbraga tülli minemine	6
Võõraste inimeste viibimine kooliterritooriumil	6
Pahandamine	4
Varastamine	4
Kooli ees esinemine	4
Lõhkumine	3
Õpetaja	3

Arutelu

Käesolevas magistritöös anti ülevaade koolihirmu mõistest ja olemusest, selgitati välja, millised koolihirmud on I ja II kooliastme õpilastel Eestis nende endi hinnangul ning tulemusi võrreldi soost ja kooliastmest lähtuvalt. Järgnevas peatükis arutletakse uurimuse tulemuste üle ning kõrvutatakse varasemate uurimustega. Töö autor struktureeris arutelu

lähtuvalt püstitatud hüpoteesidest. Peatüki lõpus toob autor välja töö praktilised väärtused ja piirangud.

Koolihirmude faktormudel

Faktoranalüüs SFSS-II skaalale andis tulemuse, et õpilaste koolihirmude mudelis eristub 4 faktorit. Uurimustööle püstitatud esimene hüpotees, et koolihirmude mudelis eristub 4 faktorit, leidis kinnituse. Tuginedes koolihirmude skaala väidete sisule, anti faktoritele nimetused, mis sarnanevad originaalskaala faktorite nimetustega. Võrreldes Garcia-Fernandez, Sanchez, Amoros ja Carrillo (2010) poolt koostatud koolihirmu uurimise skaalaga, oli nii kokkulangevusi kui ka erinevusi. Selgus, et faktorid *ebaõnnestumine koolis* ja *füüsiline ebamugavus koolis* langesid täielikult kokku varasemalt läbi viidud uurimusega (Garcia – Fernandez et al., 2010). Faktori *sotsiaalne ebamugavus koolis* kokkulangevus oli kõrge. Sellesse faktorisse paigutus ka väide „tunnis aktiivselt osalemine.“ Neljanda faktori *vanematest eraldumine* kokkulangevus oli madal. Garcia–Fernandez, Sanchez, Amoros ja Carrillo (2010) koosnes samanimeline faktor viiest väitest, käesolevas uurimuses oli selles vaid kaks väidet.

Seega järeldati, et käesoleva magistr töö faktormudeli kokkulangevus varasemalt läbiviidud faktormudeliga (Garcia–Fernandez et al., 2010) oli kõrge. Mõlemas uurimuses eristub neli faktorit, mis olid sisult samad – *ebaõnnestumine koolis*, *sotsiaalne ebamugavus koolis*, *füüsiline ebamugavus koolis* ja *vanematest eraldumise hirm*. Samuti on oluline, et faktorite alla koonduvad sarnased väited, mis näitab, et Eestis läbiviidud uurimuseks oli ankeedi valik õigustatud. Ankeedi reliaablus oli $\alpha=0,91$.

Soolised erinevused koolihirmude osas laste enda hinnangute põhjal

Toetudes varasematele uuringutele (Burnham, Lamax & Hooper, 2013; Kalar; Mustahsan; Ali; Fatima; Faroogue; Batool; Haider; & Feroz, 2013) püstitas autor hüpoteesi „tüdrukud hindavad oma hirme sagedamini esinevaks kui poisid.“ Faktoranalüüsi tulemusena leiti statistiliselt olulised erinevused soost lähtuvalt kahe faktori puhul neljast. Tüdrukud kartsid rohkem *füüsilise ebamugavuse* tekkimist koolis ja *vanematest eraldumist*, mis tähendab, et hüpotees leidis kinnitust. Kõrvutades varasemate uurimuste tulemustega (Mahat & Scoloveno, 2006), on ilmnenu ka nendes uurimustes, et tüdrukud nimetavad rohkem hirme kui poisid. Erinevused poiste ja tüdrukute vahel polnud suured, siiski võis järeldada, et tüdrukutele peaks koolis rohkem tähelepanu pöörama koolihirmu ennetamisel kui poistele.

Samas ei tohiks unustada, et tegemist oli uurimusega, kus õpilased pidid ise andma hinnangu hirmude kohta. Sageli ei julge/ei taha poisid enda hirme teistega jagada.

Niiberg (2008) on öelnud, et tüdrukutel on üldine soodumus hirmudele. Võib eeldada, et tüdrukud kardavad rohkem erinevaid objekte, kuna lapsevanemad on neid õpetanud pigem kartma kui ettevaatlik olema. Siiski tuleb tõdeda, et tüdrukud kohanevad paremini situatsioonides, mis nõuavad aktiivset suhtlemist. See võib olla tingitud tüdrukute kiiremast arengust.

Seega, kas tegelikult poisid on vähem kartlikumad ja peaks rohkem tüdrukutega tegelema seoses kooliga seotud hirmudega. Võibolla peaks rohkem tähelepanu pöörama hoopis poistele, kuna nad hoiavad oma hirmud enda sisse (ma ei tohi karta, olen ju mees jms). Samas, võib olla, et tüdrukutel tõesti on sagedamini hirme vanematest eraldumise ees. Nad muretsevad rohkem kui poisid, et mis võib juhtuda lahusoleku ajal.

Koolihirmu erinevused lähtuvalt I ja II kooliastmest

Kolmandaks hüpoteesiks püstitati „II kooliastme õpilased nimetavad rohkem hirme kui I kooliastme õpilased.“ Burnham & Hooper (2008) ja Burnham, Hooper & Ogorchock (2011) on välja toonud, et vanemas eas mõned hirmud taanduvad, kuid asemele võivad tekkida uued hirmud, näiteks sotsiaalne hirm. Tulemustest selgus, et II kooliastme õpilased kardavad rohkem *sotsiaalset ebamugavust koolis* ning *füüsilist ebamugavust koolis*, mis tähendab, et hüpotees sai kinnitust. Varasemalt on läbi viidud uurimus (Richman, Dotson, Rose, Thompson & Abby, 2012), kus võrreldi omavahel alg-, põhikooli- ja gümnaasiumi-õpilasi. Tulemustest saadi teada, et hirm sotsiaalsete ülesannete ees kasvab koos vanusega. Võib oletada, et vanemate õpilaste suurem koolihirm sotsiaalsete ja iseseisvate ülesannete ees tuleneb õpilaste ebakindlusest. Lapse ebakindlus võib tuleneda suhtlus- ja kasvatusvigadest (Niiberg, 2008). Nad kardavad valesti vastata ja enda arvamust avaldada, mis võib tuua kaasa halvustava käitumise kaaslaste poolt või õpetaja kriitika. Võib arvata, et füüsilise ebamugavustunde kartuse põhjus on sarnane sotsiaalse ebamugavustunde põhjusega. Õpilased kardavad teiste arvamust, kui neid vaevab mingi füüsiline ebamugavus, näiteks oksendamine tunni ajal.

Võrreldes varasemate uuringutega (Dude, & Orpinas, 2009; Mägi, 2010) leiti ka käesolevas magistritöös sarnane tulemus nooremate õpilaste kohta. I kooliastme õpilased tunnevad rohkem hirmu vanematest eraldumise ees kui II kooliastme lapsed. Nooremate laste jaoks on kool uus koht. Õpilastel peab tekkima nn koolirutiin, kuid sellega peab ta harjuma.

Kuna koolipäevad on pikad, siis tunnevad nad hirmu mitmeks tunniks ilma vanemateta jääda. Kindlasti mängib olulist rolli ka keskkonnavahetus. Paljud lapsed on küll käinud lasteaias ja pikki päevi vanematest lahus olnud, kuid koolitee alustamine on uus ja hirmutav olukord koos uute ülesannete, reeglite, kaaslaste ja õpetajatega.

Teise kooliastme õpilaste suurenev hirm võib olla tingitud võrdlemisest eakaaslastega. Umbes 10-aastaselt hakkab õpilane võrdlema ennast teiste lastega. Sageli mõjutab see lapse enesehinnangut (Mägi, 2010b). Võib oletada, et kui lapse enesehinnang langeb, siis tekib tal rohkem hirme.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et käesoleva magistritöö eesmärgid said täidetud. Kõik püstitatud hüpoteesid said kinntuse. Tööle püstitatud eesmärkide ja hüpoteeside abil saadi piisav ülevaade I ja II kooliastme kooliga seotud hirmude kohta. Töö uurimuslikust osast selgus, et õpilastel esineb mitmeid kooliga seotuid hirme, mis annab senisest olulisema põhjuse teemale suuremat tähelepanu pöörama.

Töö praktiline väärtus

Käesoleva magistritöö tulemused andsid ülevaate, millised kooliga seotud hirmud esinevad Eesti lastel. Tulemustes on välja toodud konkreetsed hirmud, millele peaksid õpetajad ja lapsevanemad rohkem keskenduma.

Positiivne on see, et tegemist oli üle-eestilise uurimusega, millel oli suhteliselt suur juhuvalim. Eestis võiks rohkem teavitada lapsevanemaid ning õpetajaid koolihirmu olemusest ning sellest, millised sümptomid koolihirmuga kaasnevad. Saadud teadmisi on võimalik kasutada erinevate koolituste infoallikaks.

Samuti omab praktilist väärtust ka SFSS-II skaala sobivuse kontrollimine Eesti kontekstis. Antud ankeeti saab kasutada nii üldistuste tegemiseks kui ka individuaalse uuringu jaoks. Käesoleva magistritöö ankeeti on võimalik kasutada õpilaste seas, kes puuduvad tihti, et kindlaks määrata, kas tegemist on koolihirmuga või popitegemisega.

Õpilased ise tõid välja avatud küsimuses *hirme kiusamise ja löömise pärast*, Hilisematesse uurimustes võiks täiendada kasutatud skaalat järgmiste hirmude loeteluga: *narrimine, kiusamine, löömine, suured poisid*, kuna neid nimetati rohkem kui 10 korda.

Töö piirangud ja soovitused edaspidisteks uuringuteks

Piiranguks võib pidada seda, et õpilased pidi ise hirmu esinemissagedust märkima, mistõttu ei saa olla kindel, et need vastavad ka tõe. Õpilased võisid moonutada enda vastuseid kartes, et keegi kaaslastest näeb, mida nad vastuseks märkisid.

Tänuõnad

Täna Urve Parveotsa keelelise korrektuuri eest ning uuringus osalenud õpilasi meeldiva koostöö eest. Samuti soovin tänada lähedasi ja teisi, kes jagasid nõuandeid ning soovitusi.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Armstrong, A. M. T., Brown, K. R. M., Brindley, R., Coreil, J., & McDermott, R. J. (2011). Frequent Fliers, School Phobias, and the Sick Students: School Health Personnel's Perceptions of Students Who Refuse School. *Journal of School Health, 81, 9*, lk 552-559.
- Bahali, K., Tahiroglu, A. Y., Avci, A., & Seydaoglu, G. (2011). Parental psychological symptoms and familial risk factors of children and adolescents who exhibit school refusal. *East Asia Archives of Psychiatry, 21, 4*, lk 164-169.
- Beaton, D. E., Bombardier, C., Guillemin, F., & Ferraz, M., B. (2000). Guidelines for the Process of Cross-Cultural Adaption of Self-Report Measures. *Spine, 25, 24*, lk 3186-3191.
- Brummer, K. (2007). Foobiad ja sundnähud. E. Pärnaste (Toim), *Laste ja noorte psühhoterapia*, lk 213-226. Tallinn: OÜ Cum Grano.
- Burnham, J. J., & Hooper, L. M. (2008). The Influence of the War in Iraq on American Youth's Fears: Implications for Professional School Counselors. *Professional School Counseling, 11, 6*, lk 395-403.
- Burnham, J. J., Lomax, R. G., & Hooper, L. M. (2013). Gender, Age, and Racial Differences in Self-Reported Fears Among School-Aged Youth. *Journal of Child & Family, 22, 2*, lk 268-278.
- Burnham, J. J., Lomax, R. G., & Ogorchock, H., N. (2011). Differences in the Fears of Elementary School Children in North and South America: A Cross-Cultural Comparison. *International Journal for the Advancement of Counselling, 33, 4*, lk 235-251.
- Crosser, S. (s.a.). *Childhood Fears: What Children Are Afraid of and Why (Part One of a Two Part Series)*. Külastatud aadressil http://www.earlychildhoodnews.com/earlychildhood/article_view.aspx?ArticleID=243
- Csoti, M. (2003). *Phobia, Panic Attacks, and Anxiety in Children*. New York: Jessica Kingley Publishers.
- Davies, L. (s.a.). *Overcoming School Phobia*. Külastatud aadressil <http://www.kellybear.com/teacherarticles/teachertip51.html>
- Dange, J. K. & Kumar, M. J. (2012). Adolescent Fears and Their Family Relationship. *Golden Research Thoughts, 2, 3*, lk 2-10.
- Dube, S. R. & Orpinas, P. (2009). Understanding Excessive School Absenteeism as School

- Refusal Behavior. *Children & School*, 31, 2, lk 87-95.
- Enckell, H. (2007). Psühhoteraapiavajaduse hindamine ja teraapialeping. E. Pärnaste (Toim), *Laste ja noorte psühhoteraapia*, lk 85-103. Tallinn: OÜ Cum Grano.
- Fujita, M., Fujiwara, J., Maki, T., Shibasaki, K., Shigeta, M., & Nii, J. (2009). Pediatric chronic daily headache associated with school phobia. *Pediatrics International*, 51, 5, lk 621-625.
- García-Fernández, J. M., Sanchez, J. P. E., Amoros, M. O., & Carrillo, X. M. (2010). Psychometric properties of the School Fears Survey Scale for preadolescents (SFSS-II). *Psicothema*, 22, 3, lk 502-508.
- Greenberger, D., & Padesky, C. A. (2007). *Mõistus juhib tundeid*. Tallinn: Tänapäev.
- Gullone, E. (1999). The Assessment of Normal Fear in Children and Adolescents. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 2,2 lk 91-106.
- Hall, G. S. (1897). A Study of Fears. *The American Journal of Psychology*, 8, 2, lk 147-249.
- Har, K., Drahota, A., Galla, B. M., Jacobs, J., Ifekwunigwe, M., & Wood, J. J. (2013). Effectiveness of Modular CBT for Child Anxiety in Elementary Schools. *School Psychology Quarterly*, 28, 2, lk 141-153.
- Hughes, E. K., Gullone, E., Dudley, A., & Tonge, B. (2010). A Case-Control Study of Emotion Regulation and School Refusal in Children and Adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 30, 5, lk 691-706.
- Ingul, J. M., & Nordahl, H. M. (2013). Anxiety as a risk factor for school absenteeism: what differentiates anxious school attenders from non-attenders? *Annals of General Psychiatry*, 12, 1, lk 2-9.
- Kalar, M. U., Mustahsan, S. M., Ali, M., Fatima, K., Farooque, K., Batool, M., Haider, S. M., & Feroz, F. (2013). Understanding fear in school children. *International Journal of Collaborative Research on Internal Medicine & Public Health*, 5, 5, lk 268-278.
- Kearney, C. A., Eisen, A. R., & Silverman, W. K. (1995). The Legend and Myth of School Phobia. *School Psychology Quarterly*, 10, 1, lk 65-85
- Kearney, C. A., & Silverman, W. K. (1993). Measuring the Function of School of Refusal Behavior: The School Refusal Assessment Scale. *Journal of Clinical Child Psychology*, 22, 1, lk 85-96
- Kennerley, H. (2010). *Võit lapsepõlvetraumade üle*. Tallinn: Tänapäev.
- Kushnir, J., & Sadeh, A. (2010). Childhood Fears, Neurobehavioral Functioning and Behavior

- Problems in School-Age Children. *Child Psychiatry & Human Development*, 41, 1, lk 88-97.
- Lõoke, A. (2006). *Kooliealiste laste hirmud*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Mahat, G., & Scoloveno, M. A. (2006). Nepalese School-Age Children's Self-Reported Fears and Coping Strategies Related to Mocial Experiences. *Journal of Cultural Diversity*, 13, 1, lk 34-41.
- Marks, I. M. (1987). *Fears, phobias, and rituals. Panic, Anxiety, and their Disorders*. New York: Oxford University Press
- Mayer, P. D., (2008). Overcoming School Anxiety : How to Help Your Child Deal with Separation, Tests, Homework, Bullies, Math Phobia, and Other Worries. *Anxiety Is a Mind-Body Experience*, lk 10-11. New York: AMACOM Books.
- Moilanen, I. (2006). Tundeeluhäired. J. Liivamägi (Toim), *Laste- ja noortepsühhiaatria*, lk 198 - 214. Tallinn: AS Medicina.
- Muris, P., Merckelbach, H., Ollendick, T. H., King, N. J., Meesters, C., & Kessel, C. (2002). What is the Resived Fear Survey Schedule for Children Measuring. *Behaviour Research and Therapy*, 40, lk 1317-1326.
- Mägi, K. (2010a). Emotsionaalne ja enesekohaste oskuste areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes*, lk 106-118. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Mägi, K. (2010b). Motivatsiooniline areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes*, lk 90-105. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Niiberg, T. (2008). *Naiseks, emaks ja daamiks*. Tartu: Atlex.
- Pruulmann, K. (2006). *Koolitõrke funktsionaalsed põhjused ning nende seos põhikooli õpilaste õpimotivatsiooni, kliiniline sümptomaatika ja isiksuseomadustega*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Ollendick, T. H. (1983). Reliability and validity of the Revised Fear Survey Schedule for Children (FSSC-R). *Behaviour Research and Therapy*, 21, lk 685–692.
- Ranta, K. (2008). Ärevus ja ärevushäired. K. Hallas (Toim), *Kuidas aidata psüühikaprobleemidega noorukit*, lk 48-59. Tallinn: AS Medicina.
- Richman, D., Dotson, W., Rose, C., Thompson, S., & Abby, L. (2012). Effects of Ages on the

- Types and Severity of Excessive Fear or the Absence of Fear in Children and Young Adults with Autism. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 5, lk 203-214.
- Russ, S. J., Herbert, J., Cooper, P., Gunnar, M. R., Goodyer, I., Croudace, T., & Murray, L. (2012). Cortisol levels in response to starting school in children at increased risk for social phobia. *Psychoneuroendocrinology*, 37, 4, lk 467-474.
- Serim-Yidiz, B., Erdur-Baker, Ö., & Bugay, A. (2013). The Common Fears and Their Origins Among Turkish Children and Adolescents. *Behaviour Change*, 30, 3, lk 199-209.
- Svendsen, L. (2008). *A Philosophy of fear*. London: Reaktion Books.
- Tropp, K., & Mägi, K. (2008). Emotsionaalne ja motivatsiooniline areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*, lk 92-103. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Tõnson, K. (1999). *Algklassiõpilaste hirmud*. Publitseerimata diplomitöö. Tartu Õpetajate Seminar.
- Vaida, S., Kallay, E., & Opre, A. (2008). Counseling in Schools. A Rational Emotive Behavior Therapy (REBT) Based Intervention. *Cognition, Brain, Behavior*, 12, 1, lk 57-69.
- Velardi, A., Willis, R., & Pomini, V. (2011). Fear and Anxiety in Psychiatric Disorders, Cognitive Behavioral Concepts and Treatments. A. D. Gervaise (Toim), *Psychology of Emotions, Motivation and Actions: Psychology of Fear*, lk 127. New York: Nova Science Publishers, Inc.

Lisa 1. Uuringu läbi viimiseks kasutatud eestikeelne ankeet.

HEA VASTAJA!

HIRM ON NORMAALNE TUNNE, MIS ESINEB KÕIKIDES INIMESTES. HIRMU TUNNEVAD NII LAPSED KUI KA TÄISKASVANUD. IGAL INIMESEL ON MINGID OMAD HIRMUD. KINDLASTI OLED KA SINA TUNDNUD HIRMU MILLEGI EES. MINA OLEN TARTU ÜLIKOOLI TUDENG PILLE SAAN. MA TAHAN KIRJUTADA UURIMUST HIRMUDEST, MIS SEOSTUVAD KOOLIGA. SELLEPÄRAST PALUN MA SINU ABI, ET SA VASTAKSID MÕNEDELE KÜSIMUSTELE. **PALUN TÄIDA KÄESOLEV KÜSIMUSTIK.** KÕIK SINU VASTUSED ON TÄHTSAD. POLE ÕIGEID EGA VALESID VASTUSEID, VASTA NIIMOODI NAGU SA JUST TUNNED JA ARVAD. SEE KÜSIMUSTIK ON ANONÜÜMNE, MIS TÄHENDAB, ET SINU VASTUSEID EI NÄE KEEGI PEALE MINU. KUI SUL ON KÜSIMUSI VÕI EI SAA MÕNEST KÜSIMUSEST ARU, SIIS TULE JA KÜSI MINU KÄEST.

TÕMBA SOBIVALE VASTUSELE RING ÜMBER

1. KAS SA OLED ...
 - a) POISS
 - b) TÜDRUK
2. KUI VANA SA OLED? AASTANE
3. MITMENDAS KLASSIS SA KÄID? KLASSIS
4. MIS KOOLIS SA KÄID?

MÄRGI SOBIV VASTUS RISTIGA (X).

KARDAN...	MITTE KUNAGI	HARVA	MÕNIKORD	SAGELI	KOGU AEG
1. ET MU RIIDED EI MEELDI TEISTELE.					
2. KODUST LAHKUDA, ET KOOLI MINNA.					
3. ET KOOLITEEL ON MIDAGI, MIS TEKITAB MINUS HIRMU.					
4. VANEMATEST LAHKUDA, ET KOOLI MINNA.					
5. TUNNIS AKTIIVSELT					

OSALEDA.					
6. TUNNIS TEISTE (ÕPETAJA, KAASÕPILASTE) KÄEST KÜSIMUSI KÜSIDA.					
7. TUNNIS KÕVA HÄÄLEGA ÜLESANDEID ETTELUGEDA.					
8. ET ÕPETAJA KÜSIB MIND TUNNIS.					
9. TAHVLI EES VASTAMIST.					
10. KIRJALIKKU KONTROLLTÖÖD.					
11. SUULIST VASTAMIST TUNNIS.					
12. MAHA KIRJUTAMISEGA (SPIKERDAMISEGA) VAHELE JÄÄDA.					
13. HALBA HINNET SAADA.					
14. KLASSI KORDAMA JÄÄMIST (ISTUMA JÄÄMIST).					
15. TEISE KOOLI MINEMIST.					
16. NOOMIMIST, MÄRKUSE VÕI KARISTUSE SAAMIST KOOLIS.					
17. DIREKTORI/ ÕPPEALAJUHATAJA JUURDE SAATMIST.					
18. ET KOOLIST HELISTATAKSE VÕI KIRJUTATAKSE VANEMATELE MÕNE PAHANDUSE PÄRAST.					
19. KOOLIS HAIGEKES JÄÄDA.					
20. OKSENDAMIST KOOLIS.					
21. KÕHUVALU KOOLIS.					
22. PEAPÕÖRITUST KOOLIS.					
23. PEAVALU KOOLIS.					

24. KUI SUL ON VEEL MÕNED
HIRMUD, MIS ON SEOTUD
KOO LIS KÄIMISEGA JA MIDA
POLNU D EELNEVALT
TABELIS MÄRGITUD, SIIS
PALUN KIRJUTA SIIA.

Lisa 2. Koolihirmu üksikväidete pööratud faktorlaadungid ja kommunaliteetid (N=772)

Faktor	1	2	3	4	Kommunaliteetid
	Faktorlaadungid				
<i>Ebaõnnestumine koolis</i>					
Direktori juurde saatmine pahanduse pärast	0,752				0,577
Vanemate teavitamine pahanduse pärast	0,702				0,601
Klassi kordamine	0,697				0,530
Spikerdamisega vahele jäämine	0,687				0,422
Päevikusse märkuse saamine	0,684				0,607
Kooli vahetamine	0,675				0,452
Halva hinde saamine	0,409				0,487
<i>Sotsiaalne ebamugavus koolis</i>					
Tahvli ees esinemine		0,745			0,546
Õpetaja küsib mind		0,729			0,577
Suuline vastamine		0,711			0,573
Küsimuste küsimine tunnis		0,702			0,457
Kõva häälega rääkimine		0,674			0,450
Kirjalik kontrolltöö		0,602			0,432
Aktiivselt tunnis osalemine		0,535			0,494
<i>Füüsiline ebamugavus koolis</i>					
Peapööritus			-0,832		0,721
Kõhuvalu			-0,831		0,702
Peavalu			-0,795		0,653
Haigestumine			-0,794		0,587
Oksendamine			-0,611		0,567
<i>Vanematest eraldumine</i>					
Vanematest lahkumine				0,845	0,737
Kodust lahkumine				0,748	0,694
	Faktor	Faktor	Faktor	Faktor	
	1	2	3	4	
Omaväärtus (E)	5,90	3,01	1,76	1,16	
Kirjeldusvõime (%)	28,08	14,35	8,55	5,53	

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Pille Saan** (sünnikuupäev **15. juuni 1989**)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose **Kooliga seotud hirmud I ja II kooliastmes laste hinnangute põhjal**, mille juhendaja on **Merle Taimalu**

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus **19. 05. 2014**